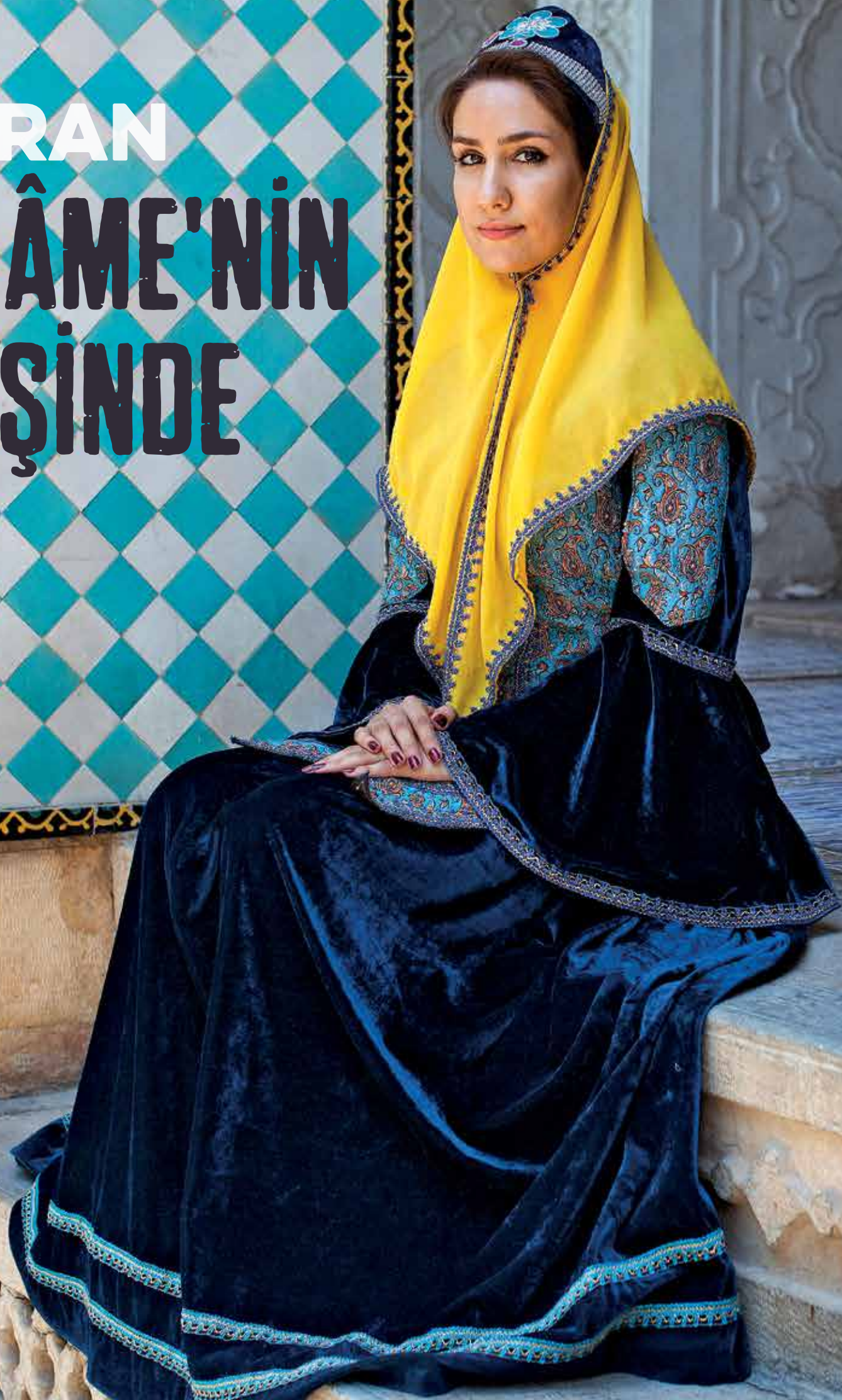

İRAN ŞEHNÂME'NİN PEŞİNDE

İki yüz yılı aşkın süre İran'da hüküm sürmüş Kaçar Hanedanı dönemine ait kadın kıyafetleri, Narencestan Sarayı'nda ziyaretçilere sunuluyor. Kaçarlar, İran mimarisine getirdikleri rengârenk detayların yanı sıra şiirlere konu olan renk cümbüşü giysileriyle de bir döneme imza attı.

Yazar Nedim Gürsel, şairlerin, efsane ve masal anlatıcılarının ülkesi İran'ı Magma için dolaştı. Geçmiş şairlerin izlerini sürdürdü, İran'ın yeni şair ve yazarlarıyla tanıştı. İran'a şiirsel, tarihi ve ilham dolu bir yolculuk yaptı.

yazı: NEDİM GÜRSEL / fotoğraflar: TIJEN BURULTAY / fotoğraf altı yazıları: SHAHZADEH N. IGUAL

☺
Abyaneh, namı diğer Viyona Kasabası. Hâlâ Avesta dilini konuşur bu kasabada halk. İsfahan ile Kaşan arasında, dağların ötesinde, havası ve doğasıyla, kızıl renkli evleri, neşeli sakinleriyle hem yerli hem yabancı turistlerin gözdesidir ve hiç ummadığınız yerde, ummadığınız anda rastlayacağınız insanlar, Irak'ın saldırılarına karşı sekiz yıl süren savaşta hayatlarını kaybeden ailelerin gözbebeği kahramanları olabilir...

BEDENLER VE KUTSAL SULAR

Mitra dini zamanından bu yana İran'da yapılan bu kadim spor yine İran adına tarihte bilinen ilk fitness olarak antik Pers sporu adıyla UNESCO Miras Listesi'ne kaydedildi. Bu sporun yapıldığı yerde olmazsa olmaz tek şey sarnıç. Çünkü su, antik İran tarihinde hem Mitra hem Zerdüşt döneminde hep kutsaldı. Birkaç bin yıldan bu yana yapılan bu spor bugün de İran'ın her yerinde icra ediliyor. Müzikle yapılan bu sporu yöneten kişiye mürşit denirken mürşidin büyükçe bir darbukayla çalıp okuduklarıysa genelde Şehnâme, Hâfız'ın Divan'ı ve muharrem ayındaysa Aşura mersiyeleridir. Her biri kutsal bir su kaynağı ya da bir sarnıcın üzerinde ve çoğunlukla yer altında penceresiz salonlarda yer alan Zurhanelerde kökeni Mitraizmin savaşçıların eğitime dayanan bir güç ve dayanıklılık antrenmanı, seans yöneticisinin vurduğu ritim ve okuduğu klasik dönem şairlerinden manzum destanlar eşliğinde, kimi yüzlerce yıllık lobutlar ve silahlardan esinlenmiş ağırlık ve aletlerle izleyicilere açık olarak yapılıyor.

İRAN YOLCULUĞU DÖNÜŞÜ Tahran Havalimanı'nda polis kontrolünden geçmek için sıra beklerken her halinden işadama olduğu anlaşılan bir Türk yolcuyla sohbet etmeye başladım. Ne işiniz var burada, sorusuna verdiğim gezmek için geldim yanıtı onu pek şaşırtmışa benziyordu. Gezecek başka yer bulamadınız mı, diye çıkıştı. Öyle demeyin, diye karşılık verdim, "İran derinliği olan, çok ilginç bir ülke; kendine özgü bir yönetim biçimi ve zengin bir tarihsel mirası var." "Yok canım. Altın üzerinde oturup peynir ekme yiyorlar."

Sözü fazla uzatmak istemedim. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik kriz ve siyasi ortam açıkçası fazla ilgilendirmiyordu beni. İran'a yaptığım yolculuğun izlenimleriyle doluydum. Bu izlenimlerin çocukluk yıllarıma dek uzanan bir karşılığı vardı. Örneğin kız erkek el ele tutuşup bir şarkı eşliğinde oynadığımız bezirgân başından söz etmek istemiyordum ona. Aç kapıyı bezirgân başı, bezirgân başı diye bağırır, kapı hakkı ne is-

tersin sorumuza kızlar kapı hakkı ne verisin, ne verirsin, diye başka bir soruyla karşılık verirdi. Burada bezirgân sözcüğünün dilimize, birçok yabancı kökenli sözcük gibi Farsçadan geçtiğini, bezirgânların, bir başka deyişle çarşının İran tarihinde ve siyasetinde ne denli önemli yeri olduğunu belirtmem bilmem gerek var mı? Ya da Karagöz'ün unutulmaz karakterlerinden, elinde nargilesiyle Acem'in çevirdiği dolapların... Karagöz İran gülü diye hitap ederdi ona. Bir başka lakabı da Hacı Kandil idi, halıcılık yapar, Türkçeyi Acem aksanıyla konuşurdu. Bol para dağıtırdı çevresindekilere.

Diyeceğim, İran'a duyduğum ilginin çocukluğumdan kaynaklandığını, daha sonraları Hayyâm'ın rubailerini, Sadık Hidayet'in Kör Baykuş'unu okudukça bu ilginin pekiştiğini söylemek, tüm bu gerekçelere yenilerini, örneğin İslam Devrimi ve Şiiliği de eklemek istemiyordum. Üstelik, çıktığım pek çok yolculuğun aksine bu kez yalnız da değildim. Magma'nın fotoğraf editörü Tijen

İki asır evvel Kaçar Hanedanı tarafından başkent ilan edilen, yüzyıllarca Rey şehrinin sadece günlük kasabası olan; bugün on üç milyon nüfuslu Tahran'ı tepeden seyrettiğinizde ucu bucağı görünmez koca bir şehir görürsünüz. Elburz Dağları'nın eteğine dek yaslanan şehre şöyle göz atmak, yükseklerden...

Naqsh-e Rostam'dan Isfahan'ın kapalı çarşısına girilen bu görkemli taç-kapı, ardındaki labirenti andıran, kimi şaşırtıcı derecede sakin, kimiye beklendiği kadar gürültülü, ısıltılı sokaklarda, olağanüstü renkler, dokular ve kokular cümbüşü barındırıyor. Kimi zaman o kapının önünde kalabalığın içinden geçerken nakkallere rastlamak mümkün.

Burultay eşlik ediyordu bana. Sonradan yakın dostluk kuracağım iki İranlı rehberim de vardı: Tahran'ın Kırmızı Sirenleri kitabını ilgiyle okuduğum, kendisinden ülkesi hakkında çok şey öğrendiğim Shahzadeh İğual ve gezimizin sponsoru, genç işadama şair Saeed Fekri. Saeed yol boyunca her türlü kolaylığı sağladı bize, bu nedenle kendisine burada teşekkür etmek istiyorum. Onun ve Shahzadeh'nin sayesinde İran'ı bir uçtan bir uca kat ettik, çok şey görüp öğrendik ve hiçbir engelle karşılaşmadık. Bu yolculuğu, yalnız başıma yapamazdım. Çünkü İran'da gezgin olmak, burada ayrıntılarıyla anlatmayacağım nedenlerden dolayı pek kolay değil. Ama Tahran Havalimanı'nda tanıştığım beyefendinin deyimiyle altının üzerinde oturup peynir ekme yiyecek konuksever ve nazik komşularımızla tanışıp kaynaşmaya, birlikte yol almaya değer.

Shahzadeh dilimizi, kitabımı doğrudan Türkçe yazacak denli iyi biliyor, Saeed ise bir Atilla İlhan hayranı. İstanbul'da, Ka-

bataş'taki kahvede yazdığı şiirleri içeren Derde Bulanmış Sonsuz Şehir kitabını bana derin sevgi ve saygıyla diyerek imzaladı. Derin sıfatı, sanıyorum, çok eski çağlardan bu yana güç bir coğrafyada kendine özgü bir kültür geliştirmiş, tarih boyunca büyük şairler yetiştirip onları her fırsatta onurlandırmış İran'a yakışan bir tanımlama. Bu yolculuk da benim açımdan, şairlerin izini süren, ünlü Şehnâme'nin yaratıcısı Firdevsi başta olmak üzere Hekim Ömer Hayyâm, Feridüddin Attâr, Hâfız-ı Şîrâzî gibi klasik şiirin ustalarıyla günümüz İran şairlerini buluşturan bir yolculuk oldu. İçtiğim demeyeceğim çünkü biliyorsunuz İran'da alkolü içki yasak ama yediğim bin çeşit pilavla nefis tatlıları anlatmayacağım, hayır. İran hakkında bildiğim ve öğrendiklerimin ışığında gördüklerimi, daha doğrusu gözlemlerimi yazacağım.

İran'ın içinde bulunduğu ekonomik krizin beni fazla ilgilendirmediğini söyledim. Yine de bu ülkeye gidecek olanları uyarmak

isterim: İran'da halıcılar hariç kredi kartı geçersiz. Ödemelerinizi nakit yapmanız gerekiyor. Bu da, ülkenin dünya ekonomik sistemine tam anlamıyla entegre olmadığını bir göstergesi. Bir başka sorun da tesettür konusu. Yalnızca kadınlara değil erkeklere de bazı giysiler yasak. Örneğin cehennem sıcaklığında bermudayla dolaşamıyorsunuz. Uçağımızın tekerlekleri piste değmez yanımda oturan İranlı genç kız da dahil tüm kadın yolcular sözbirliği etmişcesine başlarını örttü. Bu durumun kendi iradeleri sonucu gerçekleştiği kanısında değilim. Çünkü ülkelerinin dışındayken kapalı olmayan kadınlar sözkonusu. Yolculuk boyunca albenili eşarplarının saçlarını tümüyle örtmediği, makyajlı, kot pantolonlu çok şık kadınlar gördüm, siyah çarşaflarına bürünmüş, yüzlerinin bir kısmını kapatan kadınlar da... Ve yalnızca resmi daireler ve müzelerde değil, tüm otel ve dükkânlarda asılı duran, bu uygulamanın iki ruhani liderinin, Ayetullah Humeyni ve Hameneyi'nin büyük boy fotoğrafları dikkatimi çekti. Ak sakalları ve siyah sarıklarıyla birbirinin benzeri ikiz kardeşler gibiydiler ve kısaca inkılap diye adlandırılan İslam Devrimi'nin vazgeçilmez idolleriydiler.

Devlet, kanımca, vatandaşlarının giyim kuşama, ne yiyip içtiğiyle uğraşmamalı. Ama İran diğer Müslüman ülkelerden farklı. Hem yetişkin insan gücü, yaşam tarzı ve kültürü açısından çağın hiç de gerisinde değil, hem de teokratik bir devlet. Ama sıradan bir Ortadoğu ülkesi de değil. Yolculuk boyunca bunu daha iyi anladım. Çok kadim bir kültürü, emperyal bir geçmişi, daha iyi tanınmayı hak eden bir edebiyatı var.

TAHRAN

Tahrان Elbruz dağlarının yamacına kurulmuş, sönük bir volkan olan Demavend'in gölgesinde serpilip gelişmiş, giderek yayılan bir başkent. Varoşlarıyla birlikte nüfusu on beş milyona yaklaşıyor. Yoğun trafiğinin ve çoğu gösterişsiz, modern yapılarının yanı sıra başka özelliklere de sahip. Çınarların gölgelediği cadde ve sokaklar örneğin. Bu caddelerden birisi, belki de en güzeli, kenti

güneyden kuzeye kat eden Veli Asr tam 19 kilometre uzunluğunda. Bir zamanlar ünlü yazarlarla sanatçıların uğrak yeri olmuş, duvarları eski fotoğraflarla süslü kahveleri de görmeye değer. Bu kahveler içinde daha çok gençlerin ve öğrencilerin devam ettiği, Fransız şarkıları çalan Romance'ı (bu arada kaldığım, devlete ait beş yıldızlı İstiklal Otelinde - eski Hilton - ezanın ardından piyano dinlediğimi de belirtmeliyim) bahçesi biraz bakımsız da olsa içerisi çok iyi dizayn edilmiş Naderi'yi ve Sadık Hidayet ile İran'ın ünlü kadın şairi Furuğ Ferruhzad'ın birlikte yemek yedikleri masanın hâlâ özenle korunduğu, duvarlarında bin bir eşyayla eski fotoğrafların (Che Guavera'dan Alain Delon'a) sergilendiği Gole Rezaie'yi sayabilirim. Sadık Hidayet ve Furuğ çağdaş İran edebiyatının çok önemli yazarlarından. İlki romancı ikincisi şair ve senarist. Her ikisinin de oldukça acı yaşam öyküleri var. Uyuşturucu bağımlısı Sadık Hidayet benim doğduğum yıl yani 1951'de Paris'te intihar etmiş. Furuğ ise (1935 - 1967) evlilik dışı ilişkisi nedeniyle hem dışlanmış hem de ilk eşi tarafından oğlu Kamyar'ı görmesi yasal biçimde engellenmiş ve "keşke biz o iki kırlangıç olsaydık / ömür boyu uçsaydık / bir bahardan diğer bahara" dizelerinin yazarı bir trafik kazasında hayatını yitirmiş. İran'da tanıştığım aydın ve yazarların, özellikle de genç şairlerin, Hidayet ile Furuğ'u efsaneleştirdiklerine bizzat tanık olduğumu belirtmeliyim.

Nâzım Hikmet Sofya üzerine yazdığı bir şiirinde şöyle der: "Şehirler, gülüm, caddeleriyle değil, anıtını diktiği şairleriyle büyük oluyor / Sofya büyük şehir." Bu açıdan bakarsak Tahrان da "büyük şehir". Bu kentte elinde tuttuğu Şehnâme'si ve dizinin dibinden ayrılmayan oğlu Şahpur ile kalabalığa meydan okuyan Firdevsi'nin heykeli yok yalnızca, ona eşlik eden birçok sanatçı ve şairin de heykelleri var.

Pers İmparatorluğu'nun 2500'üncü kuruluş yıldönümü için dikilen, beyaz mermerden yapılmış Azadi, Özgürlük anıtıyla (eski adı Şahyad) Avrupa'daki benzerlerini aratmayan Milad Kulesi başkent Tahrان'ın gü-

Şiraz'ın, ünü neredeyse kentin adını aşan Nasr-ol Molk Camisi'ne turistler tarafından Pembe Cami adının verilmesinin nedeni tabii ki iç mekânlardan birini yalnızca sabah saatlerinde binlerce renk ve desene boyayan Kaçar tarzı vitraylar değil, iç ve dış duvarlarının tamamını bezeyen bu Kaçar tarzı çinilerin pembe hâkimiyetinden alır adını.

nümüzdeki simgeleri. Ne var ki her iki yapı da UNESCO tarafından korunmaya alınan bahçe içindeki saraylar kadar ilginç değil. Tahran'ı Şiraz ve İsfahan gibi çok eski bir tarihsel mirasa sahip kentlerle eş kılan bece sarayları. Ancak ikisini, Gülistan ve Saadabad'ı ziyaret edebildiğim bu mekânlarda gördüklerime sizlerle paylaşmak isterim. Arkeoloji Müzesi ile Mücevher Müzesi'ne gelince Tahran'a adım atan turistlerin ilk uğrağı bu yapıların tanıtımını, Persepolis antik kentle birlikte yoldaşım yani yol arkadaşım ve rehberim İranlı yazar Shahzadeh İğual'e bırakıyorum.

GÜLİSTAN SARAYI

Gül Farsçada çiçek anlamına geliyor. Sonraları, Türkçede de geçerli olan, bildiğimiz gül anlamını kazanmış. Gülistan, dikdörtgen bir havuzla ağaçların, özellikle de kutsal sayılan selvilerin ortasında, sarı tuğladan duvarları ve alçakgönüllü, gösterişten uzak mimarisiyle cana yakın bir yapı. Ne yazık ki kent merkezindeki idari binalar ve bakanlıklar arasında sıkışmış durumda. İran'ın modernleşme sürecine damgasını vuran Qajar Hanedanı bu sarayda yaşamış. Bahçeyi çepeçevre kuşatan mavi-sarı duvar çinileri İran sanatının eşsiz örneklerini, bu arada İslam'da yasak olmasına karşın manzaralarla av sahnelerini, insan figürlerini de içeriyor. Sözkonusu figürlerin arasında çıplak göğüslü melek tasvirlerinin ayrı bir önemi olduğu kanısındayım. Üzerleri örtülmemiş çünkü; batılılaşma sürecini başlatan Nasereddin

Şah Qajar'ın (1848-1896) mermer kabriyle aynalı tavan, avizeler ve Qajar hükümdarlarının tablolarla porselen takımlarından oluşan koleksiyonları da görülmeye değer.

SAADABAD SARAYI

Saadabad Sarayı tek yapı değil, dışarıdan bakıldığında pek de gösterişi olmayan, birbirinden uzak yerlere dağılmış köşkler kompleksi. Bu köşkerin tümü 1930'lu yıllarda Pehlevi Hanedanı tarafından yapılmış. Dev çınarların gölgelediği çok güzel bir bahçe içinde tam on sekiz yapıdan oluşuyor. Devrimden sonra bu köşkerin bazıları idari işlev kazanmış, merkezdeki Beyaz Saray diye adlandırılan köşk de dahil çoğu müzeye dönüştürülmüş. Serinlemek için saray bahçesine yayılan halk bu müzeleri ziyaret etmek için pek istekli görünmüyor. Yine de Beyaz Saray'ın ön cephedeki merdivenlerinin basamaklarını aşındıranlar var. Dışarıdan çok sade, hatta sıradan bir köşk izlenimi uyandıran Saadabad'ın merkez yapısı, içeriye girince insanı gerçekten etkiliyor. Yalnızca çoğu Fransız tarzındaki mobilyaları nedeniyle değil, mermer zemine serili devasa İran halılarıyla da. Bu rengârenk, güzel desenli Acem halılarının en büyüğünün 143 metrekareye yayıldığını yani hiç kuşku yok dünyanın en büyük halısı olduğunu belirtmeden geçmeyeyim. 1942-1979 yılları arasında saltanat süren son İran şahı Muhammed Rıza Pehlevi bu sarayı kabul törenleri için kullanmış. Üçüncü eşi Farah Diba'nın Fransa hayranlığının

Huriler'in fırtına tanrısı Teşub, Luvilerde Tarhu ya da Tarhunta, Hititlerde ise Tarhu adlarıyla anılıp dev yılan Illuyanka'yı öldürür. Aynı kutsal kişilik, önceki dönemlerde Ugaritçe Ba'al, Haddad ya da Haddu, Akatçada Haddad ve Sümerce İskur adlarıyla karşımıza çıkar. Bu tanrıların ortak özellikleri büyük yılan ya da ejderi güçlü mücadele sonunda yenmeleridir. Bu savaş ilerleyen dönemlerde Mısır mitolojisinde Ra ve Apep mücadelesi, Babil'de genç tanrı Marduk tarafından bozguna uğratan ejder Tiamat, Helen mitolojisinde Zeus - Typhon savaşı, altın post efsanesinde ejderhayla savarak dişlerini söken Yason ya da Andromeda'yı gorgonlardan kurtaran Perseus'un efsanesi olarak benzer şekillerde anlatılacaktır. Çok sonraları ejderhayı Çorum'da eski adı Avkat (Eukaita) olan köyün yakınlarında öldüren Amasyalı Aya Todorı (Aziz Teodor) ve ilerleyen tarihlerde öyküde yerini devrettiği Aya Yorgi'nin (Aziz George) efsanelerinde anlatılan belki hep aydınlıkla karanlığın, iyiyile kötünün savaşını. Dini ve tasavvufi metinlerde yılan insan nefsinde gizlenmiş kötü duyguların simgesidir.

Pers mitolojisindeyse efsanevi Dahhâk, firavun ve Nemrut gibi kötülük timsali bir kişiliktir. Omuzlarında, insan beyni yedikçe sonsuz ağırları hafifleyen ve gülen yılanlar taşır, bu nedenle Dahhâk - Mâr adıyla da anılır. Edebiyatta âşığına eziyet ettiği için sevgili de Dahhâk'a benzetilir bazen, omuzlarına inen saç örgüleri nedeniyle belki de... Pers mitolojisinde, zalim ebediyen payidar olamayacağına göre karşısına halktan bir kişi, Kâve (Gâve) çıkar ve Dahhâk'a isyan eder, onu yener ve yerine Ferîdun'u tahta çıkarır (solda).

Firdevsi, Şehnâme'de şöyle der: "Çok kederler gördüm bu otuz yılda, lakin Acem'e yeniden can verdim bu Farsçaıyla." Altmış bin beyitlik destanı otuz yılda bitiren şaire İranlıların hürmeti büyük. Firdevsi'nin anıt mezarındaki müzede el yazmasıyla Şehnâme'yi görürsünüz. O Şehnâme'nin önünde gülen, ağlayan veya sevincini büyükleriyle paylaşan çocuklara rastlarsanız şaşırmayın. Zira daha ilkokul birinci sınıfta Şehnâme okumaya başlar halk ve neredeyse bin yıl önce yaşamış bu edebiyat devini daha o yaşlarda minnetle yad etmeyi öğrenir (sağda).

Nakkalder nakkal Şehnâme'yi yüzyıllardır. İran'da Firdevsi Şehnâmesinden ezbere bölümler okuyan, bunun için senelerce eğitim alan, kıyafetinden makyajına değin Şehnâme'den çıkmış bir kahramanı andıran ve âdeta tek kişilik bir tiyatro gösterisi gibi buna hazırlanan kişilere nakkal deniyor. Kadın ve erkek nakkaller vardır İran'da. Bazen bir meydana, bazen çarşıda pazarda, kimi zaman da restoranlarda karşımıza çıkar Şehnânehân yani nakkaller (sağda altta).

izlerini ise her köşede görmek olası. Ama bir baldaquin yatak var ki hemen önündeki kaplan postundan halıyla tam bir karşıtlık oluşturduğu, bal dökene dönüşüp tatlı hayatın gizlerini sergilediği söylenebilir. İran şahının kadınlarla, özellikle de ona bir vevliaht vermediği için boşadığı Süreyya'yla yaşadığı sorunları çocukluğumda magazin basınından yani Hayat ve Ses dergisinden izlerdik. Ülkesini modernleştirmeye çabalarlarken bir baskı rejimi de kurmuş, solcu aydın ve yazarları hapse atmış, halkın nabzını tutan kapalı çarşığı Ece Ayhan'ın deyimiyile çapalı karşı yapmıştı. Bütün bunların bedelini tahtını yitirmekle ödemedi yalnızca, Saadabad sarayında yaşadığı tatlı hayatın ardından, hayat bazen tatlıdır şarkısını anımsatırcasına, sürgünün acısını da tattı ve yurdundan uzak, Mısır'da öldü.

Beyaz Saray diye adlandırılan merkez yapının merdivenlerinden iner inmez, neredeyse göğsüme dek gelen Muhammed Rıza Pehlevi'nin çizimleri çıktı karşıma. Devrildiği 1979'da sarayın önündeki devasa heykelini yerinden söküp götürmüşler, geride çizimleri kalmış yadigâr. Bu arada yadigâr sözcüğünün Farsçada anı anlamına geldiğini anımsatmak isterim. Son İran şahının bronz çizimlerinin yanında bir başka heykel daha var ki söz etmeden olmaz. Bu heykel İran mitolojisinin efsanevi kahramanı okçu Aras'ı tasvir ediyor. Aras bir kayanın üzerinde, sol ayağını öne atıp var gücüyle germiş yayını. İran'ın sınırlarını belirleyecek ok yaydan çıkmak üzere. Kuzeyde Hazar Denizi'ne, güneyde Basra Körfezi'ne, batıda Anadolu ve Irak'a, doğuda Afganistan ile Türkmenistan yaylalarına dek çok geniş bir coğrafyanın, sıra dağlarla düz ovaların, saraylarla kervansarayların, gül bahçeleriyle çöllerin üzerinden uçarak gözden yitecek.

YAZAR VE ŞAİRLERLE BULUŞMALAR

Tahran'da İranlı şair, yazar ve çevirmenlerle tanışma fırsatım oldu. Onlar Pehlevi gibi sarayda oturmuyorlardı. Ama yapıtlarıyla, acı tatlı anılarıyla, Farsçanın o güzel ahenğiyle bir dünya yaratmışlar, halkın tepesin-

de değil gönlünde taht kurmuşlardı.

Çevirmen ve romancı Ahmed Pouri kent merkezindeki ofisinde kabul etti bizi. Ona, Nâzım Hikmet ve Orhan Veli'nin Farsçada hayat bulmalarını borçluyuz. Kendisi Azeri kökenli. İran'da, yayımlanmadan önce her kitabın denetimden geçmesi gerekiyor. Nazım'ın şiirlerini ezbere biliyor ve Azeri şivesiyle hakkını vererek okuyor.

Şair Seyit Ali Salehi ile yönettiği şiir atölyesinde bir söyleşi yaptık. Beyaz giysileri, omuzuna dek düşen ak saçları ve pos bıyığıyla etkileyici bir görünümü vardı. Hayatının, belki de hayalinin tek aşkı Rira'ya dillerden düşmeyen şiirler yazmış. İran şiirine vezin ve uyak alanında önemli yenilik getiren Nima'yı izlerken tam bin üç yüz haikuya da imza atmayı ihmal etmemiş. Görebildiğim kadarıyla İran halkı şiiri seven bir halk. Aralarında şair de çok. Hatta aramızda şöyle şakalaştığımız bile oldu: "Bizde konukseverliğin göstergesi nasıl kahve ya da lokum ikramıysa İran'da da şiir ikramı. Herkes birbirine şiir kitabını ikram ediyor."

Ziyaretine gittiğimiz üçüncü şairse, aynı zamanda üniversitede ders veren, çağdaş İran şiiri üzerine kapsamlı bir yapıtın da yazarı Şems Langerudi oldu. Eşi ve dostlarıyla bir akşam yemeğinde ağırladı bizi. Yediğimiz içtiğimiz bende saklı elbet, düşünce özgürlüğü üzerine söylediklerimiz de. Şems hem önemli bir şair hem de şiir tarihi üzerine kafa yoran bir aydın değil yalnızca, aynı zamanda bir sinema oyuncusu. Şimdiye dek üç filmde rol almış. İlkinde şair, ikincisinde yargıç, üçüncüsünde eşcinsel rolü oynamış ve bu son rol sayesinde ödül almış.

Genç şair ve yazarların uğrağı, doksan beş yıllık geçmişi olan Naderi Kahvesi'nde tanıştığım Ferşad Zolnurian'ın Avrupa kentlerinde geçen romanını okuyamadığım için üzgünüm. Ferşad, İran dışına hiç çıkmamış ama sanırım Tahran'da bunaldığından romanında kahramanını hayali yolculuklara çıkartmayı başarmış. Umarım Bir Meleğin Ayakkabıları dilimize çevrilir de Ferşad'ın fantastik dünyasını yakından tanıma imkânına kavuşuruz.

☉
Safavi Komutan Allahverdi Han'ın yaptırdığı, Fransız seyyah Jean Chardin gibi pek çok gezgin, diplomat ve tüccarın seyahatnamesinde özgün mimarisi nedeniyle adı geçen İsfahan'ın antik köprülerinden biri Siose Pol. Nefis şehir İsfahan'ın iki yakasını bir araya getiren bu antik köprü, Zayنده Roud Nehri üzerinde inşa edilmiş. Safavi zamanında ve hatta hâlâ (nehir suyu aktığı sürece) kano ve yüzme yarışları yapılırken halkın bu eğlenceli faaliyetleri seyredemediği bir tribün görevini de yerine getiriyor. Geceleyin köprüden geçerken en çok kulağınıza gelen sesse köprü kemerlerinin içinde, altında şarkılar, gazeller okuyan genç yaşlı insanların sesleri...

MEŞHED

Meşhed'e Tarhan'dan özel bir hava yolu şirketinin Boeing 747 uçağıyla geldik. Beni ilk şaşırtan böylesine büyük bir uçağın tek koltuğunun bile boş olmamasıydı. Kentin halimanının da böyle tertemiz, gösterişli ve kalabalık olmasını beklemiyordum doğrusu. Bunda Meşhed'in yaklaşık üç milyon nüfusuyla İran'ın ikinci büyük kenti olmasının yanı sıra Şiilerce, bir bakıma hac merkezi sayılmasının da rolü var. Afgan sığınmacıların konut gereksinimini karşılama zorunluluğunun da. Meşhed, Ehl-i Beyt'den sekiz ve İmam Rıza'nın türbesini barındıran, dünyanın dört yanından gelen ziyaretçilerle dolup taşan bir kent. İmam Rıza da, tüm öbür imamlar gibi peygamberin ölümünden sonra başlayan Sünni - Şii çatışmasının kurbanlarından. Binbir Gece Masalları'nda adı çok sık geçen Abbasi halifelerinden Harun Reşid'in oğlu Halife Memun tarafından zehirlenerek öldürülüp buraya gömülmüş. Söylenenlere bakılırsa ilim irfan sahibi, alçakgönüllü ve eli açık bir dini lidermiş. Ne yazık ki türbesini ziyaret etme fırsatımız olmadı. Büyük kalabalıkların ağlayarak, kadınların

hıçkırarak yüz sürdükleri altın kafesli türbeyle Ömer Hayyâm'ın Nişabur'daki türbesi arasında, vaktimiz dar olduğu için bir seçim yapmak gerekiyordu. Şiir ağır bastı Nişabur'a gitmeyi yeğledik. Meşhed'e gelip de İmam Rıza türbesini ziyaret edemediğimiz için Meşhed'i yani bir anlamda hacı olamadık ama türbenin altın kaplama kubbeleriyle minarelerini uzaktan görebildik. Sözcüğün tek anlamıyla görkemliydi. Bu durumu sevgili rehberimiz Shahzadeh, İmam Rıza'nın bizi çağırmadığı şeklinde yorumladı ve teselli olsun diye nefis bir ezan dinletti. Bu ezanın ses ve makamı kadar sözleri de dikkat çekiciydi. Sünni ezanından biraz farklıydı çünkü. Ezanın bildiğimiz sözcüklerine ek olarak Hazreti Ali'ye de şu gönderme vardı: "Eşhedü enne Ali'yyen Veli-ollah..."

HAYYÂM VE FERİDÜDDİN ATTÂR'IN TÜRBELERİNDE

İran'ın Horasan bölgesi oldukça kuru bir iklime sahip. Güneşte yanan kızıl kayalar ve uzayıp giden, bitki örtüsünden yoksun düzlükler var. Yol boyunca, sonradan Kum - Tahran arasında göreceğim reklam panoları

Tüm dünyada gelişen sokak müzisyenliği İranlılar tarafından da geniş kabul görüyor. Kadın - erkek müzisyenlerin kimi geleneksel kimi modern enstrümanlarını kaptıkları gibi bazen tek başlarına bazen gruplarıyla İran'ın büyük şehirlerinin herhangi birinde karşınıza çıkarak yorgunluğunuza çare olabilir.

rının aksine burada şehit portreleri dikkat çekiyor. Gençcik insanların, kimi zaman daha yaşlılarının, siviller de dahil tümü sekiz yıl süren Irak-İran savaşında can vermiş askerlerin kilometre taşları gibi yol boyunca sıralanan panolarına tanık oluyorsunuz. Saddam Hüseyin'in İran'a saldırısıyla başlayan ve galibi olmayan bu saçma savaş her iki ülkeden de milyona varan insanın hayatına mal oldu. Shahzadeh İğual Tahran'ın Kırmızı Sirenleri çocukluk anılarının ayrılmaz bir parçası olan savaş günlerinden şöyle söz ediyor: "Sığınaklara gidin anlamına gelen sevimsiz kırmızı sirenin sesiyle birilerinin kucagında indirilirdim sığınağa. Anneannem, benim ve küçük dayımın kullaklarına pamuk tıktırır, elimize çubuklu yassı ve renkli şekerlemeler verip çocukluğumuzla acımasız gerçekler arasına perde çekirdi. (...) Güzelim ülkem acıdan kıvranıyordu, çok yaralar almıştı, kanlara bulanmıştı, ama hala direniyordu."

Ama biz savaşı değil uzun yaşamı boyunca barışı kutsamış, mahalle baskısıyla dinsel dogmaların dayattığı kurallara al-dırmadan hedonistçe yaşamayı yeğlemiş,

insanoğluna toprakla dolmadan kâsesini şarapla doldurmasını pervasızca önermiş, öbür dünyaya boş verip bu fani dünyanın zevkleriyle yetinmenin daha bilgece olacağına inanmış bir büyük şairin, Ömer Hayyâm'ın (1048-1131) mezarını ziyarete gidiyorduk. Yol uzun, hava sıcaktı. Yıllar önce hem Abdülbâki Gölpinarlı'nın aslına sadık çevirisinden hem de Sabahattin Eyuboğlu'nun emek ürünü, Türkçenin edasına uygun kafiyeli dizelerinden okuduğum Hayyâm'ın rubaileri serinletiyordu içimi. Kuşkusuz tümü Hayyâm'a ait olmayan ama sözlü geleneğin bu büyük şaire atfettiği dörtlükleri mırıldanıyordum. Kimisi yel gibi esip geçen zamandan, gidip de dönmeyenlerden, Yahya Kemal'in deyimiyile "gittikleri yerden haber vermeyenlerden", sofuların eşekliğinden, gösterişten uzak bir yaşam sürmenin erdeminden ama ille de neredeyse tümü, şarabın tesellisinden söz ediyorlardı: "Şarap, sen benim günüm güneşimsin! / Öyle bir dolsun ki seninle içim / Bildik görünce beni sokakta / Ne o, şarap nereye böyle desin." Her türlü alkollü içkinin kesinlikle yasaklandığı, arak sözcüğünün

Yazları Şiraz çevresinde, kış kapıdan başını uzatınca da İran'ın güneyinde yaşayan göçebelere Türk asıllı Kaşkaylar. Gökkuşuğu gibidirler. Dansları, kıyafetleri, müzikleri ve elbette ki nakkalleri istisnadır onların. Göçle edebiyatı, kültürle dansı, renklerle İran tarihini iç içe yaşarlar. Dokudukları halılarda bile çadırlarını, İran edebiyatını ve İran tarihinde kutsal olan suyu büyük bir ustalık ve zarafetle nakşederler.

İranlılar kendilerini her fırsatta ev dışına atıp sosyalleşir; bazen bu işin en basit yolu pikniktir. Piknik derken bildiğimiz gibi değil, İsfahan'ın ünlü tarihi meydanı Nakşi Cihan'da mükellef bir ziyafete dönüşür bu etkinlik. Pek çok kişinin yanında taşıdığı Hâfız'ın Divan'ı, genellikle bu pikniklerin de vazgeçilmezidir. Tam çay içerken ya da sohbetin en derin yerinde birilerinin çantasından çıkarılır..

denetim kurulunca tüm kitaplardan çıkarıldığı, ne var ki arak'ın aynı zamanda ter anlamını da içerdiği yani alnımda soğuk bir ter boşandı cümlesini yazamayacağınız bir ortamda Ömer Hayyâm'ın şu dörtlüsü, hani ne derler -ilaç gibi mi- geldi bana: “Şarap iç, birebirdir tasaya / Ne bu dünya kalır, ne öteki dünya / Ne serin ateştir o, ne can dolusu / Çabuk ol, bulup içemezsin mezarda.”

Hayyâm'ın şiirlerinden yansıyan şarap düşkünlüğünün bazılarının öne sürdüğü gibi her zaman metaforik bir anlamı olduğunu sanmıyorum. Sonuçta, bazı dizeleri tasavvufa da yönelen, batının 19. yüzyılda keşfettiği bir büyük şairdi Hayyâm. Aynı zamanda yaşadığı dönemin sayılı bilginlerindendi. Matematik ve gökbilim alanlarında uzmanlaşmış, henüz yirmi yaşındayken içinden çıkılmaz cebir denklemlerini çözmüş, İran takvimini gözden geçirip yenilemiş, birçok öğrenci yetiştirmişti. İktidar ve sofuluktan uzak durmuş, kendini şaraptan çok bilime vermiş, ne var ki sözünü kimse-den, devrin en gaddar hükümdarlarından bile sakınmamıştı.

Hayyâm'ın türbesi Nişabur'da güzel bir bahçenin içinde, şaire yakışır bir tarzda yani ters şarap kasesi (piyale) biçiminde 1963'te mimar Huşang Seyhun tarafından yapılmış. Ziyaretçisinin hiç eksik olmadığı bu anıtsal türbenin de çevresinde dolaşıp durdum elbet ama asıl, üstadın bir köşede gülümseyen alçakgönüllü büstüyle sohbete daldım. Neler konuştuğumuzu bu yazıya sığdırmam olanaksız, ama kendimi hoparlörden duyulan rubailerin akışına bıraktığımı, onlara kendimce karşılık vermeye çabaladığımı da itiraf etmeliyim. Hassan Sabbah ve Haşhaşilerle ilişkisini Amin Maluf'un Semerkant adlı romanından öğrendiğim Ömer Hayyâm bir efsaneydi benim için. Onunla burada, doğup büyüdüğü ve öldüğü kentte buluşmak heyecan vericiydi. Bundan böyle ziyaret edeceğim kabri rubaileri olacak.

ATTÂR

Attâr'ın türbesi Hayyâm'ınki kadar görkemli değildi belki, ama sekizgen yapının

üzerindeki turkuaz kubbesi ve eyvanlarıyla Mantık Al-Tayr'ın yazarına yakışır sadelikteydi. Hayyâm'ın cenneti hakketmediğini, ne var ki cehennemlik de sayılamayacağını söyleyen Attâr, ünlü yapıtı Mantık Al-Tayr'da kuşların Kaf Dağı'nın ardındaki Tanrı'yı simgeleyen Simurg kuşunu arayışlarını, tasavvuf düşüncesine bağlı olarak anlatır. Hüthüt, şahin, tavus ya da serçe de dahil, birlikte yola çıkan kuşlar, yedi tehlikeli vadiyi geçtikten ve sayıları bir hayli azaldıktan sonra, Simurg ile karşılaştıklarında kendi suretlerini görürler. Tanrıyı arayış kendi içinde çıkan bir yolculuktur aslında ve Simurg'da cisim bulan Tevhid inancını Attâr şöyle özetler: “Her iki cihanda hiç kimse / Paylaşamaz Simurg'un tahtını / Hiçbir akıl / Sonsuz sırrına erişemez O'nun.”

Attâr, Moğol istilasında öldürülmeden önce (1220) Horasan evliyalarının efsanelerini dile getiren düzyazı kitabında, Anadolu sufilerinin de ata yurdu olan bu bölge hakkında bilgi verir. Tarih boyunca çeşitli hanedanların yönetiminde kalmış, en parlak dönemini Selçuklular zamanında yaşamış, bir süre medreselerinde Gazali'nin de (1058-1111) ders verdiği Horasan'da gün akşam olmadan Meşhed'e döndük. Oradan da ver elini Tus.

FİRDEVSİ VE ŞEHNÂME

Meşhed'e yirmi beş kilometre uzaklıktaki bu küçük ve sevimli kent İran'ın en büyük şairi, Farsçanın kurucusu ve kurtarıcısı kabul edilen Firdevsi'nin (932 ya da 942-1020 ya da 1025) kabrine ev sahipliği yaptığı için ayrı bir öneme sahip. Şairin otuz yılda yazdığı, tam altmış bin beyitten oluşan yapıtı Şehnâme'ye atıfla, fars tarzı bahçe düzenlemesinin en önemli unsuru dikdörtgen havuza da otuz fiskiye koymuşlar. Türbeden çok bir anıt kabiri andıran mezar, halkın piknik de yapabildiği bahçenin ortasında, yüksek basamaklarla çıkılan kaidesi, mermer sütunları ve dört cephesine nakşedilmiş Şehnâme'den alıntılarla gökyüzüne yükseliyor ve gerçek anlamda bir ulusal

anıt izlenimi veriyor. Piramitlerin Gölgesi'nde adlı kitabımda ünlü kadın şarkıcı Um Kalsum'un Mısır'da dördüncü piramit olarak anıldığını yazmıştım. Firdevsi de İran'da kültür mirasının en önemli anıtı olarak kabul görüyor. Ülkenin hangi kentine ya da en küçük kasabasına gitseniz onun adını taşıyan bir cadde ya da sokakla, hatta heykeliyle karşılaşıyorsunuz. Diyeceğim İran devleti tüm eski şairlerini olduğu gibi, hatta onlardan biraz daha fazla, Firdevsi'yi onurlandırmakta tüm olanaklarını seferber etmiş. Ama Şah döneminde, Mehdi Sales (1925-2000) örneğinde olduğu gibi muhalif şairlerini hapse atmaktan da çekinmemiş. Sales, Firdevsi'nin yanı başında yatıyor bugün. Onun büstünün önünde de bir fotoğraf çekirtirdim, hapisteyken bir şiirin devlet radyosunda okunduğunu duyunca gözyaşlarını tutamadığını anımsayarak.

Firdevsi'nin kabrinin sağında güzel ve serin bir kahve, solunda da küçük bir müze

var. Her iki mekânın da duvarları Şehnâme'den esinlenerek yapılmış resimlerle süslü. Bu resimlerde özellikle savaş sahneleri ve efsanevi kahraman Zaloğlu Rüstem'in zaferleri yer alıyor. Tolstoy'da olduğu gibi savaşla barış, dünyayla ahret döngüsünü anlatan Şehnâme'nin çeşitli bölümlerini, eski İran mitolojisinden kaynaklanan, Zerdüşt dininin kutsal kitabı Avesta'dan esinlenen rivayetleri, özellikle de Rüstem'in kahramanlıklarını tasvir eden resimleri yalnızca burada değil ülkenin bir çok yerinde, örneğin Rıza Pehlevi'nin Beyaz Sarayı'ndaki tavan süslemelerinde ya da kahvelerin, çayhanelerin duvarlarında da görmek mümkün. Bu yapıtın elyazmalarını süsleyen renegârenk minyatürleri saymıyorum, onlar ayrı bir yazının konusu olabilir. Sürekli devinim halinde, iyilikle kötülüğün mücadelesini simgeleyen beyaz ve siyah devlerle çatışan, bir ölçüde Anadolu efsanelerine de yansımış Rüstem'in başından geçenler de.

Gençler gençliklerini olağan seyrinde yaşıyor. Burası İsfahan Siose Pol Köprüsü'nün etrafındaki görkemli parklardan biri.

Pers İmparatorluğu'nun kurucusu Büyük Kiro'sun sözleri ve resmi neredeyse her arabada, evde ve kitapta yer alır, çerçevelenmiş halı tablosuna da pek çok yerde rastlayabilirsiniz.

Şehnâme evrenin yaratılışından Arap istilasına dek çok uzun bir tarihsel süreçte İran halkının yaşadıklarını epik bir üslupla dile getiriyor. Bu arada Turan ülkesinde yaşayan, Amu Derya ırmağının öte yakasındaki, kötülüğü temsil eden göçebe Türklerle Sasanilerin kanlı savaşlarını anlatmaktan da geri kalmıyor. Rüstem'in Türklerle girdiği bir çatışmada, hiç görmediği öz evladı Sohrab'ı öldürmesi trajik bir boyut katıyor anlatıya. İran'da çok yaygın bir atasözü var, bu olaydan esinlenen: "Merhemsin ama Sohrab'ın ölümünden sonra geldin." Şairlerin günümüzdeki durumu bu atasözünü anımsattı bana. Sohrab'ın ölümünden sonra sürülen merhem yaraları iyileştirmiyor ne yazık ki. "Şairlere dokunmayın efendiler / devletler yazarlara kıymasın" diye mırıldanarak ayrıldım üstadın kabrinden ve ertesi gün Şiraz'a Hâfız'ın kabri olan bahçedeki güllü görme-ye uçakla gittik.

ŞIRAZ

Şiraz kentinin Fars eyaletinin, dolayısıyla İran'ın kalbi olduğunu söyleyebilirim. Ülkenin güneybatısında, Pers Körfezi'nden (Basra Körfezi) çok da uzak olmayan dağlık bir bölgede Şiraz; tarihi çok eskilere, Elam uygarlığına dek gidiyor. Pers İmparatorluğu'ndan günümüze kalan en önemli sit alanı Persepolis de Şiraz'ın yakınında. İran yolculuğum boyunca daha çok şairlerle türbelerinin izini sürdüğüm için Persepolis'in gerçekten çok etkileyici, çok iyi korunmuş kabartmalarıyla çivi yazısı tabletlerinin anlatımını bir başka yazıya bırakıyorum.

Yahya Kemal'in yolu gerçekten Şiraz'a düştü mü yoksa Rintlerin Ölümü tümüyle şairin hayal dünyasından kaynaklanan bir şiir mi bilmiyorum ama bu şiirin Yahya Kemal'in Pakistan büyükelçiliğine atanmasından çok daha önce 1933'te yazıldığını söyleyebilirim. Böylece Hâfız'a yaptığı gönderme kurmaca bir gerçeklik kazanıyor:

“Hâfız’ın kabri olan bahçede bir gül varmış. / Yeniden her gün açarmış kanayan rengiyle / Gece bülbül ağaran vakte kadar ağlarmış / Eski Şiraz’ı hayal ettiren ahengiyle.”

Eski Şiraz’ı hayal etmek için bu dizelere ihtiyacımız yok. Hâfız’ın güzel bir bahçe içinde, servilerin gölgedeki türbesi ziyaretçileri o eski günlerin büyüğü ortamına götürüyor zaten. İran halkının bugün de ezbere bildiği Hâfız’ın şiirleri yalnızca burada değil, ertesi gün İsfahan’a giderken yol boyunca da eşlik etti bize.

Hâfız’ın Farsçanın ahengiyle kulağı etkileyen gazel ve kasidelerinin anlam açısından aynı etkiye yol açtığını, günümüz okuruna ve içinde yaşadığımız topluma özgün de nebilecek bir mesaj ilettiğini söylemek zor. Onun divanını Türkçe çevirisinden okuduğumda, divan şiirinden aşına olduğumuz çok sayıda mazmunla karşılaştığımızı belirtmeliyim. Aşk, meşk, mey, gül ve bülbül edebiyatı diyebileceğimiz, klişe imgelerin tekrarından oluşan bir şiir söz konusu. En azından, günümüz açısından bu gerçeğin altını kişisel görüşüm olarak özellikle çizmek isterim. Bu bağlamda Ömer Hayyâm’ın rubailerinin çağ-

daş okura daha çok şey söylediklerini düşünüyorum. Öte yandan İranlıların Hâfız’ı neredeyse kutsadıkları, Divan’ı rastgele açıp geleceğe dair soru sordukları ve yaşamın gizini onun dizeleriyle bulmaya çalıştıkları da bir gerçek. Şiraz üzerine yazılacak çok şey var daha. Örneğin, Pehlevi döneminde bir ara hapisane olarak kullanılan, Kerim Han’ın surlarla çevrili kalesi. Ya da göz kamaştıran turkuaz çinileri, zarif mermer sütunları ve fıskiyeli havuzuyla Bağ-ı Eram Sarayı. Bu arada bir başka bilgin ve şairin, Sa’di’nin (1189-1290) türbesinin de Şiraz’da olduğunu belirtiyim. Ne var ki, türbe ziyaretleri bu gezinin tek amacı olmamalı diye düşündüğüm için biran önce İsfahan yoluna “revan”, oldum, Hâfız üstadın dizelerini mırıldanarak: “Bahçeden cennet esintisi eserken şimdi / Yanımda ferahlatan şarap, bir de huri huylu sevgili.”

Evet yanımda, huri huylu rehberim Shahzadeh vardı. Şiraz’da yarılarken yolunu onun ve bana eşlik eden dostların sayesinde bir gül bahçesinde dinlendim. Şimdi söz Shahzadeh ile Tijen’in çektiği birbirinden güzel fotoğraflarda. 📸

Gitmek, yanlıs kadar tuhaf bir kelam.
Gidiyorum dedi,
Gitti

Tüm köprüleri yıkarak hem de
Herkes biliyordu gelmeyeceğini
Ama geldi

Köprüsüz, yolsuz hem de
Çünkü o, akla düşmenin gizli yolunu
biliyordu...”

Seyit Ali Salehi
(Çeviren: Shahzadeh N. Iğual)

İranlı şair ve roman yazarı Seyit Ali Salehi, çiftçi, şair, nakkal bir babanın oğlu ve İran çağdaş edebiyatının en önemli isimlerinden. Firdevsi, Attâr Nişaburi, Ganjavi, Hâfız ve Sadi ile büyüyen ve daha ilkökul sıralarında şiir yazmaya başlayan, yetmişin üzerinde esere imza atan İranlı şair ve yazar Salehi, İran’ın yaşayan edebiyat üstatlarından.

MAGMA REHBER

● GEREKLİ BİLGİLER

İran’a seyahat edecek Türk vatandaşlarının doksan günü aşmayan ziyaretlerinde vize alması gerekmiyor. Ülkenin para birimi İran riyali ve 1 Türk lirası 7.794,12 İran riyali ediyor. Bölgesine göre değişimle birlikte İran’ın büyük kısmında kurak iklim var. Bu sebeple fazla sıcak olmayan yaz ayları sonrası ziyaret için en doğru zaman.

● ULAŞIM

İstanbul’dan Tahran, Tebriz, Meşhed, Şiraz ve İsfahan şehirlerine aktarmasız uçuşlar bulmak mümkün. Ayrıca haftada bir gün çalışan Tebriz - Van arası demiryolu bağlantısı bulunuyor. İran’da şehirler arası mesafeler uzak, uzun karayolu yolculukları yerine ülkenin geneline yayılan iç hat uçuşlarını tercih edilebilir. Şehirde otobüsler hemen her yere gidilebilir.

● KONAKLAMA

Tahran ve İsfahan’da konaklama olanakları çeşitli ve yaygın. Tahran’ın kent merkezine yakın konumda bir otel seçmek istiyorsanız Valiasr Caddesi dolaylarına yönelebilirsiniz. İran’ın geneline göre Meşhed, değişik türden birçok otel ve konukevi bulunan oldukça turistik bir şehir. Milyonlarca insan bir tür hac için Meşhed’e geliyor. Bu nedenle önceden yer ayırmakta fayda var.

● YEMEK

İran’da sıklıkla piring tüketiliyor. Bu nedenle pilav çeşitleri gerçekten denenmesi gerekenler arasında. Ayrıca et, tavuk ve balık gibi hayvansal gıdalar da yaygın. Daha

çok kebab olarak pişirilen bu yemekler geleneksel olarak pilavla servis ediliyor. Ayrıca bazı narenciyeler, baharatlar ve yeşillikler de aromatik ürünler olarak yaygın şekilde kullanılıyor. İsfahan yemekleri arasında beryan adı verilen ve koyun etiyle ciğerden yapılan bir kebab meşhur. Fesenjan denilen bir tür güveç yemeği de yine çok tüketilenler arasında. Meşhed yöresinin kara çayı yoğun kıvamı ve tadıyla kesinlikle denenmesi gerekenlerden.

● GEZİLECEK YERLER

Tahran: Kaçar Hanedanı dönemi eseri olan Gül Bahçesi Sarayı, en çok ziyaret edilen tarihsel nitelikli yapılarından. Saray, alanında bulunan bahçeler nedeniyle bu adı taşıyor. Azadi Meydanı’nın ortasında bulunan Azadi Kulesi, Pers İmparatorluğu’nun 2.500. kuruluş yıl dönümü anısına 1971 yılında dikildi. Kulenin üst bölümünde sanat eserleri ve arkeolojik kalıntıların sergilendiği Azadi Müzesi yer alıyor. İran’ın en büyük, dünyanın en saygın müzelerinden kabul edilen İran Ulusal Müzesi’ni ziyaret etmeden ayrılmayın. **Meşhed:** Kentte bütün yollar İmam Reza Türbesi’ne bağlanıyor. İran ve komşu devletlerde yaşayan Şiilerin en önemli hac mekânı Meşhed’e her yıl 12 milyon ziyaretçi geliyor. Türbenin güneyinde Timur döneminden kalma Goharshad Camisi yer alıyor. Alanın güneydoğu köşesinde müze ve kütüphane ve Şeyh Bahai’nin mezarı mutlaka görülmesi gereken diğer yerler. Batı yönündeyse Parizad ve Balasar Medreseleri bulunuyor. **Şiraz:** Saray bahçesinin bir parçası olarak İsfahan şehriyle rekabet için yaptırılan Kerim

Han Kalesi’nin iç avlusunda krala özel inşa edilmiş ibadet yerini ve özel hamamı görmek mümkün. Fars dili ve edebiyatının büyük sanatçısı Hâfız’ın türbesi Hâfiziye, geniş bahçe içinde iki havuzla süslü, çok sayıda ziyaretçisi olan bir yer. Vekil Cami, iki büyük avlusuyla geleneksel İran camilerinden ayrılıyor. Şah-e Çerağ Türbesi 14. yüzyıl yapısı. İlişkili iç mekânıyla göz kamaştıran eserin dilimizdeki karşılığı Işıkların Şahı. Persepolis Antik kenti Şiraz’ın 70 kilometre kadar kuzeydoğusunda. Bu alanda yerleşimin tarihi 2.500 yıl önceye uzanıyor. **İsfahan:** Çeharbağ ve tarihsel kente günümüzde eğitim vermeye devam eden Şah Medresesi yer alıyor. Ziyaretçilere kapalı bu yapıyı ancak dışardan görebilirsiniz. Kırk (Çehel) Sütun Sarayı ve Doğal Bilimler Müzesi bu dolaylarda uğranacak yerler arasında. Dünyanın en büyük meydanlarından Nakş-ı Cihan’ı ziyaret etmelisiniz. 1602’de Şah Abbas zamanında yapımına başlanan meydanın güney ucunu İmam Camisi kaplıyor; diğer köşesindeyse Şeyh Lütfullah Camisi var. Meydanı çevreleyen ve her birinin bir anlamı olduğuna inanılan dört yapıdan Ali Kapı Sarayı’nın siyasete karşılık geldiği söyleniyor. Sivri kemerli taç kapı, kubbeli dehlizle bahçelere açılıyor. İsfahan’a yaklaşık 200 kilometre mesafede Kaşhan kenti bulunuyor. Bozorg Ağa Cami ve Medresesi, Sultan Amir Ahmad Hamamı, Fin Bahçesi burada yer alıyor. Kaşhan’a 20 kilometre uzaklıkta bir dağ köyü olan Abyane, geleneksel kıyafetleri, kerpiç evleriyle bugün hâlâ özgünlüğünü koruyor. Köy, UNESCO Dünya Mirası Listesi’nde...